

Socialdepartementet

Yttrande över utkast till lagrådsremiss *För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga* (S2025/02039)

Yttrande

Socialdepartementet diarienummer: S2025/02039

Borlänge kommuns övergripande synpunkter

Borlänge kommun vill framhålla att den begränsade remisstiden inte ger förutsättningar för en samlad och substantiell analys av de förslag som presenteras i utkastet till lagrådsremiss. Detta försvårar ett välgrundat och informerat ställningstagande till förslaget som helhet. Mot denna bakgrund **avstyrker** Borlänge kommun förslaget om att den nuvarande lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga samt en ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården. Samtidigt vill kommunen framhålla att den delar utkastets övergripande utgångspunkter om att lagstiftningen ska utgå från barnet som rättighetsbärare och tydliggöra de rättigheter som barn och unga har enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Betoningen av ett starkare barnrättsperspektiv välkomnas. Borlänge kommun delar uppfattningen att det finns behov av en moderniserad lagstiftning.

Syftet med LVU är att samhället ska kunna fullgöra sin skyldighet att tillgodose barns och ungas behov av skydd, vård och behandling när frivilliga insatser inte kan komma till stånd eller bedöms otillräckliga. Som anförts i utkastet har samhället och de utmaningar som barn och unga möter förändrats över tid, och synen på barn som rättighetsbärare har fått ett allt starkare genomslag. Därtill har kunskapen om barns utsatthet i olika situationer, liksom konsekvenserna av utsatthet, ökat. I likhet med vad som anförts i utkastet menar Borlänge kommun att det är centralt att lagstiftningen korresponderar med samhällsutvecklingen och täcker de situationer där ett omhändertagande behövs, samtidigt som högt ställda krav på rättssäkerhet, förutsebarhet och tydlighet måste tillgodoses. Kommunen vill dock understryka vikten av att en skyddslag för barn inte förstås eller används som ett kriminalpolitiskt verktyg för att stävja en allvarlig samhällsutveckling. Det är därför avgörande – såsom framhålls i utkastet – att ett barns eller en ungs behov av vård även fortsatt är det enda skyddsintresse som ska tillgodoses genom ett ingripande med stöd av lagen.

Borlänge kommun anser att det är betydelsefullt att den föreslagna lagen om omhändertagande för vård av barn och unga innehåller en bestämmelse som uttryckligen anger lagens syfte, det vill säga att tillförsäkra barn skydd och nödvändig vård. Vidare uppfattas lagens struktur bidra till ökad tydlighet om vad som ska prövas i ett ärende eller mål om omhändertagande för vård. Kommunen ser emellertid en risk för att vissa nya uttryck och definitioner kan uppfattas som otydliga och medföra risker för en varierande tillämpning och rättsosäkerhet.

I övrigt lämnar Borlänge kommun följande synpunkter avseende vissa föreslagna ändringar i förhållande till nuvarande lag.

5.2 Lagen ska ha ett starkt barnrättsperspektiv

Som anförts ovan delar Borlänge kommun uppfattningen att skyddslagstiftningen för barn och unga ska ha ett starkt barnrättsperspektiv och att bestämmelserna ska utgå från barnet som en egen rättighetsbärare, i enlighet med barnkonventionen. Samtidigt vill kommunen framhålla att säkerställandet av barns rättigheter, utöver en lagstiftning som betonar barnet som rättighetsbärare, även kräver en bredare översyn som bland annat behöver adressera professionella kompetenskrav och resursfrågor.

För att barnets rättigheter enligt barnkonventionen ska kunna realiseras för barn som är i behov av omhändertagande för vård krävs att de professionella ansvarsbärare som ska uppfylla barnets eller den unges rättigheter har erforderlig kompetens och tillgång till adekvata resurser. I socialtjänstlagen (2025:400) finns idag inget ovillkorligt krav på socionomexamen för att utföra uppgifter inom socialtjänsten som rör barn och unga. Vidare är socionomutbildningen en generalistutbildning som inte nödvändigtvis ger tillräckliga kunskaper och färdigheter inom de områden som krävs för att materiellt säkerställa barns rättigheter vid handläggning av ärenden som rör barns och ungas behov av vård. Kvalificerade utredande uppgifter som rör barn och unga ställer krav på fördjupade kunskaper om bland annat barns utveckling, olika former av utsatthet och dess konsekvenser, barnsamtal, barns rättigheter och socialrätt. Samtidigt betraktas detta arbete ofta som ett instegs- och genomgångsycke, vilket medför svårigheter att rekrytera och behålla erfaren personal med hög kompetens. För att hantera dessa utmaningar behövs en långsiktig och samordnad nationell strategi. I detta sammanhang bör statens roll som yttersta ansvarsbärare för att barns rättigheter enligt barnkonventionen säkerställs särskilt uppmärksammas.

7.2.1 Förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet

Den föreslagna justeringen av förutsättningarna för omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet innebär bland annat att det nuvarande uttrycket "brister i omsorgen" kompletteras och ersätts med "brister i omsorgen om barnets grundläggande behov", samt att uttrycket "negativ social kontroll" införs som ett nytt rekvisit.

Brister i omsorgen om barnets grundläggande behov

Enligt utkastets förslag ska tillägget "barnets grundläggande behov" förstås som barns rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran enligt 6 kap. 1 § Föräldrabalken (1949:381). Tillägget syftar till att tydliggöra att bestämmelsen omfattar såväl brister i den materiella och känslomässiga omsorgen som brister avseende trygghet, vägledning och uppfostran. Av utkastet framgår att brister i omsorgen om ett barns grundläggande behov t.ex. omfattar "otrygga eller farliga hemmiljöer liksom hemförhållanden där ett barn involveras eller riskerar att involveras i brottslig eller motsvarande destruktiv verksamhet av sina föräldrar eller när föräldrarna inte agerar för att förhindra en sådan utveckling" (s. 150).

Borlänge kommun delar uppfattning att det bör vara tydligt att uttrycket brister i omsorgen tar sikte på hela föräldraansvaret och barns grundläggande rättigheter, samt att uttrycket bör omfatta vissa riskfyllda situationer som kan föreligga för barn som växer upp i hem med nära koppling till allvarlig kriminalitet. Kommunen bedömer dock att det är viktigt att säkerställa att tillägget "barnets grundläggande behov" inte i praktiken medför en inskränkning i förhållande till det nuvarande rekvisitet "brister i omsorgen", vilket omfattar flera olika former av omsorgsbrister kopplade till skilda problem. Som tidigare anförts vill Borlänge kommun dessutom understryka att det är avgörande att ett barns eller en ung persons behov

av vård även fortsättningsvis utgör det enda skyddsintresse som ska tillgodoses genom ett ingripande med stöd av lagen.

Negativ social kontroll

Enligt utkastets förslag avses med "negativ social kontroll" påtryckningar, kontroll, hot eller tvång som systematiskt begränsar ett barns livsutrymme, eller vid upprepade tillfällen hindrar barnet att göra självständiga val om sitt liv och sin framtid. Det anges att "den negativa sociala kontrollen ska förstås som en begränsning av ett barns rätt till utveckling och den rätt ett barn har till delaktighet och självbestämmande i takt med stigande ålder och mognad i enlighet med föräldrabalken och barnkonventionen" (s. 152). I utkastet framhålls vikten av att det tydligt framgår att ett barn som utsätts för hedersrelaterat våld eller förtryck, även när detta inte tar sig uttryck i våld, kan omhändertas för vård. Införandet av rekvisitet "negativ social kontroll" syftar till att klargöra att situationer där ett barns livsutrymme kraftigt begränsas ensamt kan utgöra grund för ett ingripande. Uttrycket omfattar även sådan utsatthet som barn kan uppleva genom att begränsas och isoleras från omvärlden av andra skäl än hedersrelaterat våld och förtryck.

Borlänge kommun delar uppfattningen att det är angeläget att stärka skyddet för barn som befinner sig i situationer där deras livsutrymme kraftigt begränsas och att det nya rekvisitet bör ges en generell utformning. En bred definition som inkluderar olika former av begränsning och isolering är viktig av flera skäl som anknyter till likhets- och icke-diskrimineringsprinciper. Uttrycket "*negativ social kontroll*" framstår som välavvägt. Kommunen bedömer dock att det föreligger en risk för att rekvisitet kan uppfattas som vagt och otydligt, vilket kan leda till varierande tillämpning och rättsosäkerhet. För att undvika felaktiga ingripanden och säkerställa en korrekt tillämpning bör rekvisitet kompletteras med tydliga riktlinjer och vägledning för berörda professionella aktörer.

8.1 Omhändertagande för vård på grund av anknytning

Borlänge kommun delar uppfattningen att det är viktigt att stärka tryggheten och stabiliteten för familjehemsplacerade barn. Barnets behov av stabilitet och förankring i familjehemmet bör därför i vissa fall ges företräde framför intresset av återförening. När den ursprungliga grunden för omhändertagandet har upphört bör det, under vissa förutsättningar, vara möjligt att fortsätta vården i ett familjehem där barnet har utvecklat en stark anknytning. Borlänge kommun bedömer dock att det kan finnas behov av att förtydliga vad som avses med "anknytning".

15.2 Begränsning av vårdnadshavares möjlighet att begära att ett omhändertagande ska upphöra

Borlänge kommun delar uppfattningen att det är viktigt att barnet i möjligaste mån fredas från den oro och otrygghet som återkommande prövningar av omhändertagandet kan innebära. Socialnämnden bör därför, under vissa förutsättningar, kunna avvisa en begäran om att ett omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet eller anknytning ska upphöra.

21.1.2 Rätt till offentligt biträde när beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort har fattats

Borlänge kommun delar uppfattningen att det är viktigt att barn ges möjlighet att överklaga beslut och komma till tals i ärenden och mål som rör umgänge med vårdnadshavare och föräldrar samt hemlighållande av barnets vistelseort. Det är därför angeläget att även barn under 15 år har en självständig möjlighet att överklaga sådana beslut. Vidare är det betydelsefullt att barn som har fyllt 15 år kan få processuell

Socialdepartementet

vägledning och stöd av ett biträde när det gäller så pass ingripande åtgärder som umgängesbegränsning och hemlighållande av vistelseort. För att undvika obalans mellan parterna bör även vårdnadshavare ha samma rätt till offentligt biträde.